

між усвідомленням особистістю свого ставлення до себе, до інших, до власної діяльності і є реальним змістом та проявом цих відносин, причиною виникнення неузгодженості ставлень або когнітивного дисонансу. Внаслідок цього вимоги суспільства можуть залишатися зовнішніми щодо такої особистості, тому вона не прийматиме їх. Оскільки з розвитком особистість дедалі стає незалежною від зовнішніх впливів, існує загроза, що її поведінка все помітніше відхилятиметься від соціально-прийнятих норм.

До психологічних причин девіантної поведінки підлітків можна віднести:

1. Внутрішні фактори: психологічні бар'єри, духовні проблеми, порушення ціннісно-мотиваційної сфери, емоційні проблеми, низький рівень адаптивних можливостей, негативний життєвий досвід та відсутність позитивного життєвого досвіду, особливості локусу контролю та рівень самоповаги тощо.

2. Зовнішні фактори, які розглядаються як зовнішні умови, які впливають на особистість, але відображаються в психіці та поведінці дитини, тому відносяться до психологічних. Вони включають: порушення взаємовідносин з оточенням; недостатня соціальна захищеність та невиконання виховних функцій сім'ї (сімейна занедбаність), що призводить до порушення адаптації підлітка; недостатність уваги з боку суспільства (соціальна занедбаність); ігнорування або неадекватні методи впливу та відсутність допомоги з боку вихователів (педагогічна занедбаність), що призводить до прогресування дезадаптивної поведінки підлітка; негативний вплив неформальної групи однолітків тощо. В результаті чого формується чітка позиція «девіанта», яка сприймається підлітком вже як норма поведінки.

Проблема девіантної поведінки вивчається давно, але незважаючи на це, в сучасному світі вона не стає менш актуальною. Річ у тому, що девіантна поведінка, як правило, закладається в підлітковому віці, адже впродовж цього періоду відбувається своєрідний перехід від дитинства до дорослості, від незрілості до зрілості, який пронизує всі сторони розвитку підлітка: анатомо-фізіологічна перебудова інтелектуальний, етичний розвиток, а також різноманітні види діяльності. Крім того, загальновідомо, що підлітки у наш час як і в будь-який інший, є однією з найменш захищених верств населення. Отже, якщо не займатися виявленням і профілактикою девіантної поведінки в підлітковому віці, то ця проблема не зникне, незважаючи на велику кількість розробок наукових підходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев Н.А. Асоциальное поведение несовершеннолетних / Н.А. Андреев, Ю.В. Тараканов. - Самара, 2001. - 154 с.
2. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій / О.І.Бондарчук. -К., 2006. - 88 с.
3. Бахадова Е.В. Неблагополучная семья как фактор формирования девиантного поведения детей / Е.В.Бахадов // Вопросы психологии. - 2009. № 1 - С. 37-51.
4. Валицкас Г.К., Самооценка несовершеннолетних правонарушителей / Г.К.Валицкас, Ю.Б.Гиппенрейтер // Вопросы психологии. 1989. № 1. С. 45-54.
5. Кон И.С. Психология ранней юности / И.С.Кон. - М., 1989. - 255 с.
6. Левин К. Разрешение социальных конфликтов / К. Левин. - СПб, 2000.
7. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология / В.Д.Менделевич. - М., 1998. -444 с.
8. Максимова Н.Ю. Виховна робота з соціально дезадаптованими школярами. Методичні рекомендації / Н.Ю.Максимова. - Київ, 1997.

Резюме: В статті проводиться теоретичний аналіз особливостей девіантного поведінки підлітків на основі сучасного психологічного дослідження. Розкривається сутність девіантного поведінки, девіантної особистості. Досліджуються причини і особливості девіантного поведінки підлітків.

Ключові слова: девіантне поведінка, девіантність, дезадаптація особистості, поведінка підлітка.

Summary: The theoretical analysis of peculiarity deviantnoy behavior of teenagers on fundamentals of modern psychological investigation is conducting in the article. The essence of concepts "deviantnoy individual", "teenager's behavior" is exposing. The reasons and peculiarities of teenager's deviantnoy behavior are researching.

УДК 378.145.3

С.В. ПЕТРЕНКО, М.Й. ШАХРАЙЧУК

АВТОМАТИЧНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ І РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРАНТІВ

Резюме. В статті аналізується роль автоматичної інформаційної системи управління навчальним процесом у розвитку професійної компетентності магістрантів, зокрема простежується процес формування компетенцій під час педагогічної практики.

Ключові слова: автоматична інформаційна система, управління навчальним процесом, професійна компетентність, компетенції, магістрант.

Постановка проблеми. Сучасне розуміння освітніх результатів вищої школи засноване на ідеях компетентнісного підходу, який інтегрує різні результати магістерської освіти: досвід діяльності, набуті професійні знання, уміння, мотиви, ціннісні установки й т.д. Проблема розробки й обґрунтування підходів до оцінки такого складного й багатоаспектного явища як освітній результат у магістратурі, пов'язана з необхідністю визначення їх ключових характеристик.

Магістерська освіта має ряд особливостей, які відрізняють її від попереднього щабля (бакалаврату) і здійснюють вплив на освітній результат. З одного боку, основні освітні програми магістратури більш спеціалізовані, з іншого – спектр видів професійної діяльності, до яких готується магістрант, значно розширюється. Це зумовлює різноплановість професійних компетенцій (практичних, дослідницьких, управлінських і т.д.) як результатів освіти в магістратурі при їхній поглибленій спеціалізації. Крім того, освітній процес у магістратурі дає змогу здійснювати індивідуалізацію навчання, створює умови для надання освітнього вибору.

В умовах сучасного суспільства, у якому рейтинг будь-якого вищого навчального закладу визначається, насамперед, можливостями доступу, зберігання і якісної обробки інформації, великої ваги набуває ефективне використання передових

досягнень у сфері інформаційних технологій, в тому числі й у системі управління навчальним процесом. Магістерська підготовка реалізує освітньо-професійні програми, які базуються на проведенні наукових досліджень і орієнтовані на підготовку фахівців для науково-дослідної і педагогічної діяльності, для роботи у галузі наукоємних технологій.

Загальний аналіз досліджень з проблеми дає змогу виокремити такі напрями з проблеми формування професійної компетенції магістрантів: проблеми компетентнісного підходу (І.Бех, Н.Бібік, І.Зимня, О.Овчарук, О.Пометун, Т.Сорочан); формування професійної компетентності майбутніх фахівців (І.Бавшин, І.Дроздова, Л.Карпова, В.Федина); сутність підготовки магістрантів (А.Алексюк, Н.Батечко, І.Зязюн, В.Лутаєв, О.Пехота); особливості організації навчального процесу у вищій школі, зокрема, програмного забезпечення, комплексної інформаційної системи (С.Рубцов, А.Крупінов, О.Насадкіна, І.Попова), автоматизованої системи рейтингового контролю знань студентів ВНЗ (Н.Герова), інформаційної підсистеми оцінки рейтингу професорсько-викладацького складу вузу (В.Андреева) [1; 3; 6; 7]. Однак проблема автоматизованого інформаційного забезпечення управління навчальним процесом і його ролі у розвитку професійної компетентності студентів магістратури достатньо не вивчена.

Тому саме дослідження проблеми розвитку професійної компетентності магістрантів за допомогою автоматичної інформаційної системи управління навчальним процесом є **метою** цього дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні у науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення понять „професійна компетентність”, „компетенція”, тому проаналізуємо їх докладніше.

За визначенням, яке пропонується у Вікіпедії, компетентність – це поінформованість, обізнаність, авторитетність; у перекладі з латинської (*competentia*) означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід [5]. Багатьма ученими компетентність розуміється як „особистісна якість”, „здатність особистості здійснювати складні культуровідповідні види діяльності” [2], володіння певною компетенцією (сумою компетенцій), що дає змогу ефективно діяти в конкретній ситуації, здійснювати вибір, адекватно оцінюючи свої можливості й ресурси [8]. При цьому компетентність є результатом навчання, але обумовлена також саморозвитком індивіда, узагальненням особистісного й діяльнісного досвіду.

Натомість „компетенція” розуміється як „коло питань, у яких конкретна особа має знання й досвід, які дозволяють успішно виконувати ту або іншу діяльність” [4]; „сукупність взаємозалежних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються стосовно певного кола предметів і процесів і необхідні для якісної продуктивної діяльності стосовно них” [8].

Відповідно професійна компетентність – здатність особистості мобілізувати професійні знання, вміння та навички, отримані в процесі вивчення фахових дисциплін для пошуку, обробки й використання інформації для вирішення професійних, педагогічних, психологічних наукових проблем у конкретній професійній ситуації [7]. Професійну компетентність визначаємо як систему функціонального забезпечення професійних функцій спеціаліста, вираженого в готовності і здатності до організації професійної, наукової діяльності у різних професійних ситуаціях.

Вважаємо, що ефективність професійної підготовки магістрів підвищиться за умови формування професійної компетентності магістрантів під час проходження ними педагогічної практики. Умовою такого формування на рівні магістерської підготовки, на нашу думку, має стати використання автоматичної інформаційної системи (АІС) управління навчальним процесом. АІС має виступати не просто способом організації навчального процесу, вона має формувати новий спосіб пізнання своєї спеціальності.

Як важлива складова магістерської програми педагогічна практика студентів має на меті забезпечення практичної підготовки магістрантів до професійної науково-педагогічної діяльності викладача вищої школи; надання початкових компетенцій проведення навчальних занять. Під час педагогічної практики студент має *ознайомитися*:

- з основними законодавчими документами, що стосуються вищої школи (зокрема, Положення про організацію навчального процесу у ВНЗ, освітньо-кваліфікаційні характеристики фахівців різних ОКР за спеціальністю, освітньо-професійні програми підготовки фахівців різних ОКР за спеціальністю, навчальні плани, навчальні програми тощо);

- із системою навчальної, наукової, виховної роботи у ВНЗ, зокрема досвідом і системою роботи випускової кафедри;

- зі змістом галузевого стандарту та робочим навчальним планом зі спеціальності;

- з навчально-методичним, програмним і лабораторним забезпеченням рекомендованих фахових дисциплін навчального плану;

- з основними формами, принципами й методами викладання спеціальних дисциплін у вищій школі;

оволодіти:

- плануванням та організацією навчально-методичної роботи викладача, методикою розробки навчально-методичних матеріалів для використання в процесі підготовки фахівців ОКР „бакалавр”;

- методикою проведення різних типів аудиторних занять у вищій школі та організації самостійної роботи студентів;

підготувати та провести:

- практичні (лабораторні) заняття (два-три) зі студентами з певних тем фахових навчальних дисциплін;

- пробну лекцію у студентській аудиторії під контролем викладача з теми, пов'язаної з науково-дослідною роботою магістранта.

На нашу думку, магістранти-практиканти повинні ознайомитись з автоматичною інформаційною системою, яка вирішує такі завдання: автоматизація збору і передачі інформації про успішність студентів; автоматизація процесів контролю успішності; оперативне сповіщення керівництва всіх рівнів про успішність студентів і про інші показники роботи університету; оперативний контроль процесу навчання і підвищення кваліфікації студентів і співробітників університету; створення єдиної захищеної централізованої корпоративної бази даних; покращення якості інформаційного обслуговування студентів і викладачів; накопичення даних згідно інформаційних карт студентів і викладачів; накопичення даних згідно навчальних планів та інших керівних документів, які визначають навчальний процес в університеті; зменшення частки ручної праці; усунення повторного введення одних і тих же даних про абітурієнтів, студентів, аспірантів, докторантів і викладачів університету; уніфікація даних, необхідних для управління університетом; автоматизація формування звітності; автоматизація інформаційного супроводу студента від моменту подачі заяви в приймальну комісію до випуску з ВНЗ.

Побудована нами модель АІС „Навчальний процес” складається з трьох головних модулів: „Сітка годин”, „Навчальний план”, „Система обмежень”.

Модуль „Система обмежень” – основний модуль для уникнення помилок при формуванні сітки годин та навчальних планів. Слід відзначити, що одна з головних цілей автоматизованої інформаційної системи – це зниження кількості помилок при керуванні навчальним процесом. Тому наявність цього модуля є необхідною. У ньому містяться всі

обмеження на ввід даних, формування планів, розбиття годин згідно з існуючими нормативними документами Міністерства освіти і науки України і внутрішньо університетських наказів про норму годин та ін.

Програмний модуль „Навчальний план” дає змогу виконувати наступні операції:

- 1) перегляд вже існуючих навчальних планів спеціальностей;
- 2) формування навчальних планів, спираючись на дані в модулі „Система обмежень”:

- 2.1) опис нормативної частини навчального плану;
- 2.2) додавання нових дисциплін та прив'язка їх до відповідних циклів підготовки;

2.3) розподіл годин, які відводяться для предмету; після чого АІС перевірить загальну суму введених нами годин з контрольною цифрою цього предмету;

2.4) копіювання потрібних дисциплін між навчальними планами різних спеціальностей, що забезпечить економію часу;

- 3) формування допоміжних таблиць (склад комісій державних екзаменів та ін.);

- 4) формування графіка навчального процесу для обраної спеціальності;

- 5) введення загальних даних:

- 5.1) кількість навчальних тижнів для кожного семестру;

- 5.2) реєстрація опису структури навчального плану.

Модуль „Сітка годин” на основі даних двох попередніх модулів формує зведену сітку годин з дисциплін та інших видів робіт. На основі сукупності даних бази знань проводиться генерація сумарної підсумкової таблиці навантаження для кожної спеціальності, яку зазвичай називають зведена сітка годин. За допомогою цього модулю можна переглянути звіт у формі навчального плану чи робочого навчального плану відповідно до галузі знань та спеціалізації, графік навчального процесу, загальний підсумок годин, заліків та екзаменів.

Накопичення електронних варіантів нормативних документів, що безпосередньо впливають на створення навчальних планів, розподіл годин, накази ректорату та Міністерства освіти і науки України, яке міститься у розробленій нами АІС дасть змогу практикантам ознайомлюватися з новими проектами і документами відразу в середовищі АІС, що, безумовно, сприятиме формуванню професійної компетентності магістрантів.

Висновки. На підставі вивчення та аналізу формування професійної компетентності магістрантів за допомогою АІС ми дійшли висновку, що для успішного здійснення цього процесу у вищих навчальних закладах необхідна відповідна організація педагогічної практики. Доведено, що розроблена модель АІС „Навчальний процес” забезпечить ефективність навчального процесу ВНЗ, сприятиме визначенню (на основі нормативних документів МОН України) навчального навантаження кафедр і, зокрема, викладачів, полегшить розподіл навантаження між викладачами, контроль за виконанням навантаження кафедрами та викладачами, обмежить число помилок, які можуть виникнути при розподілі навантаження до мінімуму і уніфікує цей процес у межах ВНЗ, сприятиме формуванню професійної компетентності магістрантів під час проходження ними практики.

Водночас перспективним вважаємо подальше вдосконалення розробленої АІС „Навчальний процес” з метою створення єдиної уніфікованої загальноуніверситетської автоматизованої інформаційної системи управління навчальним процесом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Герова Н.В. Автоматизированная система рейтингового контроля знаний студентов вуза / Н.В.Герова // Программные продукты и системы. – 2009. – № 4. – С. 138–142.
2. Дахин А. Н. Компетенция и компетентность: сколько их у российского школьника? / А.Н.Дахин // Журнал „Вопросы Интернет образования”, №17. – Режим доступа: http://vio.fio.ru/vio_17/cd_site/Articles/art_1_6.htm.
3. Евдокимова Н.В. Становление понятий „компетентность” и „компетенция” в современной педагогической практике [Текст] / Н.В.Евдокимова // „Преподаватель высшей школы в XXI веке” Труды международной научно-практической Интернет-конференции. Сб. 5. Часть 1. – Ростов-на-Дону. 2007. С. 49–55.
4. Зеленская Е. В. Компетентностный подход в образовании / Е.В.Зеленская Режим доступа: <http://elena-zelenskaj.ucoz.ru/news/2008-08-24-2>
5. Компетентність / Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%CA%EE%EC%EF%E5%F2%E5%ED%F6%E8%FF>
6. Насадкина О.Ю. Информационная система управления организационной деятельностью вуза / О.Ю.Насадкина, И.А.Попова // Режим доступа: http://www.ict.edu.ru/vconf/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&d=light&id_sec=142&id_thesis=5554
7. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / О.М. Пехота [та ін.]. – К.: В-во А.С.К., 2003. – 240с.
8. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А.В.Хуторской // Интернет-журнал „Эйдос”. – 2002.- Режим доступа: <http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm>

Резюме. В статье анализируется роль автоматической информационной системы управления учебным процессом в развитии профессиональной компетентности магистрантов, в частности прослеживается процесс формирования компетенций во время педагогической практики.

Ключевые слова: автоматическая информационная система, управление учебным процессом, профессиональная компетентность.

Summary. In article the role of an automatic information control system by educational process in development of professional competence of undergraduates is analyzed, formation process competence carrying out of studies in particular is traced during student teaching.